

Lapsi- ja perheasiainneuvoston lausunto Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen talousarvion valmisteluun vuodelle 2027

Lapsi- ja perheasiainneuvosto kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksensä vuoden 2027 talousarvion valmistelusta.

Lapsi- ja perheasiainneuvosto esittää huolensa lasten, nuorten ja perheiden aseman heikkenemisestä tilanteessa, jossa hyvinvointialueen talouden tasapainottamistoimet, sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustusleikkaukset sekä palvelumaksujen korotukset toteutuvat samanaikaisesti. Neuvosto katsoo, että näiden muutosten yhteisvaikutukset lisäävät lapsiperheköyhyyttä, palvelujen saavutettavuuden ongelmia sekä lasten ja nuorten hyvinvointieroja. Erityisen huolestuttavaa on, jos ennaltaehkäisevien palvelujen ja sote-järjestöjen tarjoaman matalan kynnyksen tuen heikentyminen johtaa raskaampien ja kalliimpien palvelujen tarpeen kasvuun tulevina vuosina. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen tulee nähdä myös taloudellisesti vastuullisena investointina Pohjois-Karjalan tulevaisuuteen. Lisäksi lapsi- ja perheasiainneuvosto tunnistaa, että hyvinvointialueen ei-lakisääteisten palvelujen leikkaukset kohdentuvat neurokirjon lapsiin ja heidän perheisiinsä. Tämä havainto on huolestuttava, sillä tutkimustieto osoittaa, että neurokirjolla olevien lasten todennäköisyys päätyä sijoitetuksi kodin ulkopuolelle on merkittävästi suurempi.

YK lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen edun tulee olla ensisijainen harkintaperuste julkisessa päätöksenteossa. Tämän vuoksi neuvosto esittää, että hyvinvointialue tekee lapsivaikutusten arvioinnin ennen merkittäviä säästöpäätöksiä. Talouden tasapainottaminen on tarpeellista, mutta ilman lapsivaikutusten arviointia säästöjen vaikutukset voivat kohdistua suhteettoman voimakkaasti jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin, kuten pienituloisiin lapsiperheisiin, yksinhuoltajaperheisiin ja erityistä tukea tarvitseviin lapsiperheisiin. Vaikutukset voivat näkyä myöhemmin lastensuojelun, mielenterveyspalveluiden ja erikoissairaanhoidon tarpeen kasvuna.

Lapsi- ja perheasiainneuvosto pyytää kiinnittämään talousarviovalmistelussa huomiota myös siihen, että toimialueiden toimenpiteiden vaikutusten arviointi lasten, nuorten ja perheiden tilanteeseen toteutetaan yhteisesti.

Neuvoston mielestä on arvioitava myös asiakasmaksujen korotusten vaikutukset lapsiperheisiin. Vaikka maksut kohdistuvat muodollisesti aikuisiin, käytännössä ne vähentävät perheiden käytettävissä olevia tuloja. Asiakasmaksujen korottaminen tilanteessa, jossa samanaikaisesti heikennetään sosiaaliturvaa, leikataan järjestöjen tukea ja supistetaan palveluja, kasvattaa riskiä palveluiden käytön lykkääntymisestä sekä perheiden taloudellisen ahdingon syvenemisestä. Lapsi ei voi itse vaikuttaa siihen, hakeutuuko vanhempi palveluihin tai jääkö jokin käynti väliin maksujen vuoksi.

Laadukkaat, saavutettavat ja ennakoitavat lapsi- ja perhepalvelut eivät ole pelkkä menokohde, vaan alueen veto- ja pitovoimatekijä. Perheiden päätöksiin jäädä alueelle, muuttaa alueelle tai perustaa perhe vaikuttaa kokemus siitä, että palvelut ovat saatavilla silloin, kun niitä tarvitaan.

Neuvosto pitää välttämättömänä, että perheneuvolapalvelut säilytetään Pohjois-Karjalan hyvinvointialueella valtion rahoitukseen kohdistuvista leikkauksista huolimatta. Perheneuvola

tarjoaa perheille varhaista ja oikea-aikaista tukea, joka ehkäisee ongelmien pitkittymistä sekä vähentää korjaavien palveluiden tarvetta.

Sote-järjestöjen valtionavustusrahoitus vähenee ensi vuoteen mennessä yli puolella verrattuna vuoden 2024 tasoon. Samalla hyvinvointialueille suunniteltu 25 miljoonan euron kompensatiomalli siirtää osan järjestöjen rahoitus- ja hallinnointivastuusta hyvinvointialueille tilanteessa, jossa alueet kamppailevat merkittävien taloudellisten ja toiminnallisten paineiden kanssa.

Lapsi- ja perheasiainneuvosto pitää tärkeänä, ettei kompensatorahoitusta vähennetä hyvinvointialueen nykyisistä järjestöjen kumppanuus- ja toiminta-avustuksista. Lisäksi hyvinvointialueen järjestöavustukset tulee säilyttää vähintään nykyisellä tasolla. Muutoin valtion toteuttama rahoituksen siirto ei vahvistaisi järjestöjen toimintaedellytyksiä, vaan ainoastaan korvaisi jo olemassa olevaa rahoitusta.

Neuvosto katsoo, että 25 miljoonan euron avustussiirto luo uuden hallinnollisen väliportaan järjestörahoitukseen. Muutos lisää hyvinvointialueiden hallinnollisia velvoitteita sekä järjestöjen rahoituksen hakemiseen ja raportointiin liittyvää työmäärää ilman, että käytettävissä oleva kokonaisrahoitus kasvaa. Niukkojen resurssien tilanteessa hallinnollisen työn lisääminen on pois varsinaisesta hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöstä.

Neuvosto pitää todennäköisenä, että järjestötoiminnan heikkeneminen lisää hyvinvointialueen palvelujen kysyntää erityisesti lapsiperheiden, nuorten, mielenterveyden tuen sekä kriisitilanteissa olevien perheiden osalta. Järjestöjen tekemää matalan kynnyksen tukea ei voida korvata pelkästään viranomaispalveluilla. Hyvinvointialueen tulee tunnistaa järjestöt strategisina kumppaneina, joiden toiminta vähentää korjaavien palveluiden tarvetta ja tukee lasten, nuorten sekä perheiden hyvinvointia kustannustehokkaasti

Neuvosto esittää, että vuoden 2027 talousarviossa turvataan riittävät resurssit sote-järjestöyhteistyöhön sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteisiin siten, että hyvinvointialue omilla ratkaisuillaan tukee paikallisen järjestökentän toimintaedellytysten säilymistä valtionavustusleikkausten aiheuttamasta paineesta huolimatta. Talousarviovalmistelussa tulee tarkastella järjestötoiminnan tuottamaa hyvinvointia- ja terveyshyötyjä investointina eikä pelkästään menoeränä.

Neuvosto muistuttaa, että lasten ja nuorten hyvinvointiin kohdistuvien säästötoimien vaikutukset eivät välttämättä näy välittömästi talousarviovuoden aikana. Vaikutukset voivat realisoitua viiveellä lisääntyvinä mielenterveysongelmina, koulutuksellisena eriarvoisuutena, syrjäytymisriskinä sekä kasvavana korjaavien palvelujen tarpeena. Tämän vuoksi talousarviota tulee tarkastella myös pitkän aikavälin hyvinvointi- ja kustannusvaikutusten näkökulmasta.

Hyvinvointialueen hyvinvointisuunnitelman painopisteet ovat hyvinvoivat ja toimintakykyiset asukkaat, osallisuus ja yhteisöllisyys sekä turvallinen arki ja ympäristö. Neuvosto pitää tärkeänä, että näitä tavoitteita toteutetaan myös lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta sekä hyvinvointialueen, kuntien ja muiden toimijoiden yhteistyönä. Voimassa olevien yhdyspintasopimusten ja yhteistyörakenteiden tulee tukea erityisesti ennaltaehkäisevää toimintaa.

Palveluiden kehittäminen on tärkeää nyt ja tulevaisuudessa. Lapsi- ja perheasiainneuvosto toivoo, että kehittämistyötä ei unohdeta, vaan sitä jatketaan yhteisesti, myös kuntien ja

kolmannen sektorin kanssa. Kehittämistyötä voidaan tehdä myös kustannusneutraalisti ja tarkastella palveluiden rakennetta, sujuvuutta, oikea-aikaisuutta ja kohdentumista. Laaja lasten, nuorten ja perheiden palvelukokonaisuuden kehittämistyö (Lanupe), on päässyt hyvin käyntiin, yhtenä konkreettisenä esimerkkinä tammikuussa aloittanut perhepuhelin. Lanupe kehittämisen turvaaminen on äärimmäisen tärkeää.

Lapsi- ja perheasiainneuvosto pyytää kiinnittämään huomiota riittävään terveydenhoitajaresurssiin tulevaisuudessa. Terveydenhoitajat toteuttavat universaalia neuvolapalvelua, jolla on vahva ennalta ehkäisevä rooli. Lisäksi terveydenhoitajien työhön liittyy hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen prosessi- ja tulosindikaattoritavoitteita, joilla on vaikutusta hyvinvointialueen tulovirtaan. Lapsi- ja perheasiainneuvostolla on tiedossa terveydenhoitajien henkilöstöresurssin vähennykset. Lisäksi terveydenhoitajilla on merkittävä rooli toimivan opiskeluhoitojärjestelmän toteuttamisessa oppilaitosympäristössä.

Yhteisövaikuttavuus on palveluiden rajat ylittävää yhteistyötä, joka tukee lasten ja nuorten pärjäämistä ennalta ehkäisevästi ja kokonaisvaltaisesti – sen sijaan että ongelmia ratkotaan pistemäisesti, siiloutuneesti ja myöhään. Yhteisövaikuttavuus toimintamallina on käytössä koko hyvinvointialueella ja se on koettu hyväksi ja eri toimijoita yhdistäväksi ja yhdistää myös kunnan ja hyvinvointialueen ammattilaisia. Lapsi- ja perheasiainneuvosto pitää tärkeänä, että yhteisövaikuttavuutta toimintana kehitetään ja turvataan siihen riittävät resurssit.

Lapsi- ja perheasiainneuvosto tunnistaa Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen erittäin vaikean taloudellisen tilanteen. Talouden tasapainottamisen rinnalla on kuitenkin huolehdittava siitä, etteivät säästötoimet lisää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointieroja tai kasvata tulevien vuosien palvelutarvetta. Ennaltaehkäisevien palvelujen ja järjestöyhteistyön turvaaminen on sekä inhimillisesti että taloudellisesti kestävä ratkaisu.